

VIER ONTWIKKELINGSRICHTINGEN VAN DE LANDBOUW

Stijn Reinhard

Wat beweegt de Nederlandse landbouw? Welke lijnen zijn hierin te onderscheiden? Wat betekent dit ruimtelijk en hoe is dit bij te sturen? Dergelijke vragen zijn van belang voor het ruimtelijk beleid voor het landelijk gebied. Tegen deze achtergrond heeft de Rijksplanologische Dienst aan Alterra en het LEI de opdracht gegeven de belangrijkste ontwikkelingsrichtingen voor de landbouw nader in kaart te brengen. Hieronder worden de resultaten besproken.

Voor de toekomst worden vier uiteenlopende landbouwontwikkelingsrichtingen onderscheiden:

- *Grootschalige grondgebonden landbouw*

Deze ontwikkelingsrichting bouwt voort op de huidige grondgebonden landbouw. Bedrijven zullen groeien en intensiveren. In de melkveehouderij gaat het dan om bedrijven van 200 tot 1000 melkkoeien, in de akkerbouw om bedrijven met enkele honderden hectares. De bedrijven zoeken de locaties binnen Nederland met de beste productieomstandigheden. Bodem, inrichting en druk van andere functies zijn hierbij belangrijke factoren.

- *Agroproductieparken*

De basisvorm van agroproductieparken is concentratie van intensieve veehouderij en/of glastuinbouw in complexen met gezamenlijk gebruik van voorzieningen. Extra varianten zijn samenwerking tussen verschillende bedrijfstypen en samenwerking met andere schakels in de keten. De productie is kennisintensief en hightech. Deze ontwikkeling gaat voort op de wens verspreide locaties in het landelijk gebied te saneren en daarnaast meerwaarde te bieden aan de concentratiewens, bijvoorbeeld door het opzetten van gezamenlijke voorzieningen.

- *Belevingslandbouw*

Deze ontwikkelingsrichting is gericht op het vermarkten van elementen die met de beleving van landbouw samenhangen. Er worden drie hoofdrichtingen onderscheiden: de eerste gekoppeld aan voedselproductie (meerwaardestrategie, verwerking en/of verkoop producten), de tweede gekoppeld aan de beleving van landgebruik (recreatie, enzovoort) en de derde landbouw gecombineerd met agrovreemde activiteiten zoals zorg. De ontwikkelingsrichting speelt in op de wens naar een meer maatschappijgerichte landbouw. Vooralsnog is het inkomen dat uit deze richting wordt gehaald nog beperkt.

- *Agrarisch Natuur- en landschapsbeheer*

De ontwikkelingsrichting Natuur- en landschapsbeheer stoelt sterk op het agrarisch beheer van de grond. De landbouw kan vanuit expertise en opgedane ervaring, maar natuurlijk ook vanwege het eigendom van de productiemiddelen (grond, machines enzovoort), hierin een belangrijke rol vervullen. Naarmate het verschil tussen agrarisch natuurbeheer en gangbare landbouwpraktijk groter wordt, is het moeilijker dit binnen een bedrijf te combineren. Natuur- en landschapsbeheer is effectiever als actief wordt samengewerkt; aaneengesloten gebieden en netwerken leveren in ecologisch opzicht meer op. Een bedrijf alleen ontwikkelt geen landschap maar juist in de samenhang komt er meerwaarde.

Ruimtelijke effecten

De grootschalige grondgebonden landbouw is vooral gericht op functionaliteit en past goed in gebieden waar dit centraal staat: gebieden met grootschalige inrichting en beperkt medegebruik vanuit andere functies. Schaalvergroting vindt vaak sluipend plaats en de effecten ervan zijn meestal pas over langere tijdsperiodes zichtbaar. Aandacht is daarom nodig voor de condities waaronder schaalvergroting in verschillende gebieden kan plaatsvinden. De uitdaging voor het ruimtelijk beleid ligt in het inpassen van deze ontwikkeling in de omgeving en het scherp aangeven van de randvoorwaarden aan dit proces.

Agroproductieparken fungeren als 'ruimtepomp'. Door concentratie van verspreide intensieve land- en tuinbouw tot een beperkt afgebakend gebied kan er een grote kwaliteitsimpuls in het resterende landschap

ontstaan. De ruimtelijke diversiteit op regionaal niveau wordt hierdoor bevorderd. De locatie van belangrijke agroproductieparken is aangegeven in tabel 1.

De belevingslandbouw voldoet sterk aan een maatschappelijke behoefte. De private markt voor belevingslandbouw is nog moeilijk in te schatten, maar is in vergelijking met de agrarische sectoren relatief klein (omdat er alleen binnenlandse vraag is). Daarnaast is aandacht nodig voor de landschappelijke inpassing. Bovendien leent dit concept zich sterk voor een regionale aanpak. Dit maakt het mogelijk een regionaal product te ontwikkelen. Verschillende activiteiten samen kunnen elkaar versterken.

Agrarisch natuur- en landschapsbeheer levert een bijdrage aan een maatschappelijk gewenste richting, namelijk behoud van agrarische cultuurlandschappen. Eventueel kunnen problemen ontstaan met economische en maatschappelijke functionaliteit, zeker indien er 'museumlandschappen' ontstaan die nagenoeg iedere gebruiksfunctie verliezen. Ook bij deze richting is aandacht nodig voor de financiering en de effectiviteit. Of dit de meest efficiënte manier is om de cultuurlandschappen te behouden, blijft de vraag. Verder is aandacht nodig voor de regionale samenhang.

Tabel 1 Locaties voor agroproductieparken

Voortrekkers, internationale complexen
- Aalsmeer
- Venlo/De Peel
- Moerdijk
Nationaal complex
- Westland
- B-driehoek/Zuidplaspolder
- Emmen
- Heerhugowaard
- Gelderse Vallei
Regionaal concentratiegebied
- Eemshaven
- Berlikum
- Luttelgeest
- Arnhem-Nijmegen
- Bommelerwaard
- Nabij Eindhoven
- Sloegebied
- Oost-Nederland
- De Peel, sublocatie noord
- De Peel, sublocatie zuid

Conclusies

De vier ontwikkelingsrichtingen laten zien dat de vraagstukken rond de landbouw uiteenlopen. Per ontwikkelingsrichting zijn specifiek toegesneden doelstellingen, beleidsinstrumenten en sturingsinstrumenten nodig. Bovendien moet landbouwontwikkeling in de context van gebieden worden bekeken. Een context waarbij landbouw veelal niet de hoofdactiviteit is maar één van de activiteiten die samen met andere activiteiten en functies vorm moet krijgen.

Meer informatie:

Alterra Rapport 530 *Ruimte voor landbouw; uitwerking van vier ontwikkelingsrichtingen*